

พิเชฐ แสงทอง

ความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์ท้องถิ่น

ไม่มีใครรู้ว่าเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่ลามทะลักมาสู่ความบาดหมางด้านสังคมในสังคมไทยที่เริ่มหนักข้อมาตั้งแต่หลังรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 จะสิ้นสุดลงเมื่อไหร่ แต่หลายฝ่ายดูจะประเมินตรงกันว่าคงไม่จบลงง่ายๆ เป็นแน่ เพราะรากเหง้าของความขัดแย้งนี้ฝังงอมาอยู่ใน “ความเชื่อและความคุ้นชิน” ของคนไทยมาอย่างยาวนานหลายทศวรรษ จนกว่าจะเกิดเหตุการณ์สำคัญ ที่สามารถสันเสเทือนอารมณ์ความรู้สึกของชาวไทยได้อย่างขนานใหญ่

เมื่อนั้นทุกฝ่ายอาจจะหันหน้ามาคุยกัน

เช้าวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2557 ขณะที่เหนือน่านฟ้ากรุงเทพมหานครถูกปกคลุมไปด้วยละอองน้ำฝนดำของชาวจริง-ชาวลวง-ชาวสร้าง-นานาสารพัด ผมนั่งจิบน้ำชายามเช้าอยู่ที่ร้านบังหนูติดกับเพื่อนที่กำลังทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกด้านการจัดการความขัดแย้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในประเทศอังกฤษ เราสองคนหมดชาร้อนไปคนละแก้ว ข้าวต้มไก่อีกคนละถ้วย

เลยเวลานัดไปแล้วราวเกือบ 1 ชั่วโมง ปราชญ์ชาวบ้านที่ใครๆ มักเรียกท่านว่า “อุซตาส” ซึ่งเป็นคนนัดผมและเพื่อนไว้ก็ยังเดินทางมาไม่ถึง เราเลยนั่งคุยกันเรื่องจีปาดะตั้งแต่สถานะของมหาวิทยาลัยในสถานการณ์ความรุนแรง หม่อมสาวรุ่นใหม่ในพื้นที่ เหตุการณ์ที่ห้องพักของอาจารย์ถูกจัดแะฉวยเอาโน้ตบุ๊ก แหวนเพชร และเงินสดจำนวนหนึ่งไปเมื่อเที่ยงวาน สถานภาพของวัดและพระในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ บทบาทของ ศอบต.ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเปลี่ยนชื่อท้องถิ่นที่ชาวบ้านคุ้นชินกับชื่อที่เป็นภาษาไทยไปเป็นภาษามลายูตามเดิม แล้วมาจบลงที่ความเป็นมาของ “บังหนูต” และร้านน้ำชา

ในฐานะศูนย์กลางของการพบปะพูดคุยของคนในละแวกมหาวิทยาลัยและคนนอกมหาวิทยาลัยที่สนใจใคร่รู้เรื่องราวเกี่ยวกับสถานการณ์ทางภาคใต้

อุซตาสโทรมาแจ้งว่า รถติดไฟแดงอยู่ที่หน้าเบญจมาฯ อีก 10 นาทีก็จะมาถึงร้าน ผมจึงเปลี่ยนประเด็นมาพูดถึงอุซตาสท่านนี้ว่าเป็นใครมาจากไหน เพื่อปูพื้นฐานให้เพื่อนซึ่งไม่เคยพบท่านมาก่อนได้รู้จัก เป็นเบื้องต้น

ไม่นานนัก ผมก็เห็นอุซตาสก้าวอย่างสง่ามาแต่ไกล หันไปทักทายโตะนั่นโตะนี่ ก่อนแะแะแะเตอร์สั่งชาร้อนและข้าวต้มปลาอินทรีที่บอกผมตอนหลังว่าเป็นเมนูโปรด ผมแนะนำเพื่อนให้รู้จัก ท่านยิ้มมาทักทายตามแบบฉบับของมลายูมุสลิม หน้าเบิกยิ้มอย่างร่าเริง “โอ้ อาจารย์สอนรัฐศาสตร์ เยี่ยมมากครับ” ท่านพูดพร้อมรอยยิ้ม ครูหนึ่งท่านก็ยิ้มสมุดโน้ตให้เพื่อน

“ขออีเมล เบอร์โทร หรืออะไรที่ติดต่อได้ไว้ด้วยนะครับ” ท่านพูด ผมหันไปเห็นร่องรอยของความหวังบางอย่าง “เผื่อจะได้ติดตามแลกเปลี่ยนข้อมูลกันต่อไป” ท่านยิ้มอีก แล้วหันมาทางผม

“ผมเพิ่งออกหนังสือเล่มใหม่ เอามาฝากอาจารย์” งานเล่มนี้เป็นผลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิชื่อดังแห่งหนึ่งที่กรุงเทพมหานคร ทีมผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้รู้ในท้องถิ่นทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลความเป็นมาของชื่อบ้านภาษามลายู และคัดเลือกหมู่บ้านที่จะขอเปลี่ยนแปลงชื่อจำนวน 10 หมู่บ้าน เพื่อกลับไปใช้ชื่อภาษามลายูถิ่นซึ่งคนในท้องถิ่นดั้งเดิมคุ้นเคยอยู่แล้ว โดยมีจุดประสงค์ประการหนึ่งคือ “เพื่อฟื้นฟูความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และลดความคับข้องใจของชาวบ้านในชุมชน”

โครงการนี้ยังมีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงชื่อวัดให้ตรงกับชื่อหมู่บ้าน ตำบล เพื่อให้วัดและหมู่บ้านหรือตำบลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วย แม้ผมจะยังคงอยู่กับจุดมุ่งหมายนี้ แต่ก็ไม่ทันได้เอ่ยปากถามอุสตาซ

อุสตาซกระแอมและกลืนน้ำลายลงคอ ก่อนจะหันมาทางผมแล้วแจ้งว่า เหตุที่นับผมมาคราวนี้ก็เพราะอยากให้ผมช่วยร่างโครงการวิจัยเกี่ยวกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในชายแดนภาคใต้ ผลผลิตของโครงการจะออกมาเป็นสมุดภาพขนาดมาตรฐานปกแข็งสี่สี “นี่เป็นตัวอย่างของอินโดนีเซีย เขาทำสวยมาก น่าเชื่อถือ บ้านเราจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้แบบนี้ เพราะมีเรื่องราวมากมายที่เชื่อกันอย่างไรเหตุผล” ผมรับหนังสือขนาดใหญ่ หนักราว 1.5 กิโลกรัมมาพลิกดูอย่างสนใจ ตะตะด้วยภาพเก่าๆ ในฐานะเอกสารประวัติศาสตร์ แต่ผมอ่านภาษาอินโดนีเซียไม่ออก ทุก็ได้ยินอุสตาซคุยกับเพื่อนเรื่องลิ้มโต๊ะเคี่ยมและลิ้มกอเหนี่ยว ท่านว่าท่านพยายามสืบค้นปี พ.ศ.ที่แน่นอนซึ่งลิ้มโต๊ะเคี่ยมเข้ามาปัตตานีสืบค้นมานานตั้งแต่ทศวรรษ 2520 กระทั่งมาเจอเข้าเมื่อกลางทศวรรษ 2530

“เจอที่ไหนครับ” ผมเงยหน้าขึ้นถาม

“ในหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ” ท่านตอบ ผมก้มลงดูภาพในหนังสือขนาดหน้าต่อ

ผมเคยช่วยอุสตาซเกี่ยวกับงานในลักษณะนี้มา

บ้างแล้ว จึงพอจะนึกออกว่าโจทย์ที่ท่านอยากให้ผมช่วยนั้นเป็นอย่างไรบ้าง แต่เหตุการณ์การเมืองที่วุ่นวายอยู่ที่กรุงเทพมหานครทำให้ผมรู้สึกไร้เรี่ยวแรง เหตุการณ์เสียชีวิตของเด็ก 3 คนที่หน้าห้างบิ๊กซีราชดำริ ยังสั่นคลอนกำลังใจผม พอๆ กับข่าวคราวความตายของ 3 พี่น้องที่บาเจาะ นราธิวาส เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์

หลังจากนั้นก็เฝ้าภาพความตายของพระสงฆ์ และผู้หญิงใส่บาตร และรองเท้าข้างซ้ายขวาที่วางคู่กันอยู่อย่างชัดเจน ภาพถ่ายอันชวนหดหู่ที่มีรายละเอียดมากพอให้คนที่นับถือศาสนาพุทธตามพ่อแม่ปู่ย่าตายายอย่างผมจินตนาการออกว่ามีภาพอะไรเกิดขึ้นบ้างก่อนที่ทีมผู้สังหารจะขับรถมาถึง

ผมยังรู้สึกอ่อนแรง เมื่อนึกได้ว่า งานวิจัย งานเขียน บทความ เรื่องสั้น บทกวี เกี่ยวกับชายแดนภาคใต้ในหัว 1 ทศวรรษที่ผ่านมานี้มีมากนับพันๆ เรื่องเข้าไปแล้ว แต่ก็ยังไม่ใคร่ใคร่รู้เรื่อง เช่นเดียวกับสังคมไทยโดยรวม เรามีสถาบันที่เปิดสอนเกี่ยวกับสันติศึกษามีนักวิชาการด้านสันติศึกษา มีศาสนาหลากหลาย ศาสนาที่ไม่เชื่อในการใช้ความรุนแรง มีหนังสือออกมากล่อมเกล่าประโลมจิตใจกันมากมาย มีโครงการวิจัยโครงการแล้วโครงการเล่า หน่วยงานส่งเสริมโน่นนี่ก็มากมาย แต่คนบางกลุ่มก็ยังเห็นชีวิตคนอื่นเป็นผักปลา

ผมบอกอุสตาซไปว่า แม้จะไร้เรี่ยวแรง แต่ผมยินดีช่วยเต็มที่ เพียงแต่ให้อุสตาซเป็นคนเริ่มร่างโครงการมาก่อน

ท่านเห็นดีด้วย ยอมรับอย่างราบรื่น แล้วหันมาคุยกับผมอีกสองสามเรื่อง ระหว่างนั้นพนักงานที่อุสตาซเรียกไปเมื่อสักพักก็เดินเข้ามา เพื่อนเรียกไปทางด้านเขาเพื่อให้แจ้งรายการอาหารและรับเงิน

เราเดินกันออกมา พุดคุยกันเรื่องการดูแลสุขภาพ “อาจารย์ดูแลสุขภาพดีขึ้นมากเลยนะครับ”

ผมกล่าวขอบคุณ แม้ว่าในใจจะรู้สึกเหนื่อยๆ แต่ก็ไม่ลืมชมอุสตาซกลับไปด้วย